

ขับเคลื่อนแนวทางปฏิรูปประเทศ

ด้วยพลังชุมชนท้องถิ่น

บุญยิ่ง ประทุม

อาจารย์ประจำหลักสูตรการพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครศรีธรรมราช

ปัจจุบันประเด็นเกี่ยวกับการปฏิรูป ประเทศได้รับความสนใจจากทุกภาคส่วนของสังคม หลังจากที่มีรัฐบาลได้มีการประกาศถึงแผนปรองดอง 5 ข้อ โดยสรุป คือ 1. การปกป้องสถาบันหลักของชาติ คือ สถาบันพระมหากษัตริย์ 2. การแก้ไขปัญหาส่วนโครงสร้างความไม่เสมอภาคและความเหลื่อมล้ำของสังคม 3. การมีกลไกที่เกี่ยวข้องกับสื่อสารมวลชนให้มีบทบาทในการลดความขัดแย้งของสังคม 4. การมีกลไกการตรวจสอบข้อเท็จจริงในเหตุการณ์วิกฤตการณ์เมือง 5. การแก้ไขประเด็นปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองอย่างเป็นระบบ

ทั้งหมดเป็นแนวทางในการปฏิรูปประเทศที่ทุกภาคส่วนต้องร่วมกันคิดและแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาให้กับประเทศไทย ที่ผ่านมามีนักวิชาการตลอดจนภาคส่วนต่างๆ ของสังคมได้เสนอแนวทางการปฏิรูปประเทศไว้หลากหลาย

หลายแนวทาง ผู้เขียนขอเสนอมุมมองการขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้วยพลังของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นได้มีการเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นได้มีกระบวนการเรียนรู้และพลังปัญญาของชุมชนท้องถิ่นที่มีความเชื่อมโยงกับองค์ความรู้ท้องถิ่น วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นและยกระดับองค์ความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนได้ไปสู่กระบวนการแก้ไขปัญหาวิกฤติของประเทศโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งในอดีตนักวิชาการหรือนักพัฒนาส่วนใหญ่ได้ยึดถือแนวคิดทฤษฎีของตะวันตกเป็นหลักนำมาใช้ในการพัฒนาประเทศนั้น ได้หันกลับมาให้ความสำคัญ

สำคัญกับองค์ความรู้ของชุมชนที่มีอยู่ในประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นองค์ความรู้ที่สามารถนำมาปรับใช้กับกระบวนการพัฒนาประเทศได้อย่างเหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

ดังนั้น การขับเคลื่อนปฏิรูปประเทศด้วยพลังชุมชนท้องถิ่น จึงมีความเกี่ยวข้องกับ

กับกระบวนการพัฒนาชุมชนและเมื่อมีอาจารย์มาถึงคำว่า "การพัฒนาชุมชน" (Community Development) ซึ่งมีความหมายเหมือนกับการพัฒนาโดยทั่วไป แต่เป็นคำที่มีความหมายเป้าหมาย ปรัชญา แนวคิด หลักการและการดำเนินการที่แตกต่างไปจากคำว่า "การพัฒนา" (Development) โดยทั่วไป ก็คือ ปรัชญาการพัฒนาชุมชนมุ่งพัฒนาและให้ความสำคัญกับคนมากที่สุดแต่การพัฒนาโดยทั่วไปมุ่งพัฒนาทางด้านวัตถุ เศรษฐกิจหรือพื้นที่เป็นหลัก การพัฒนาชุมชนเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอย่างมากแต่การพัฒนาโดยทั่วไปไม่ได้ให้ความสำคัญกับประชาชนเท่าที่ควร หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมพอเป็นพิธีหรือเพื่อให้ครบขั้นตอนเท่านั้นการพัฒนาชุมชนมีแนวคิด

ที่ต้องการให้ประชาชนช่วยเหลือตัวเองและปกครองตนเอง โดยรัฐคอยให้ความช่วยเหลือด้านวิชาการ

ในขณะที่การพัฒนาโดยทั่วไปไม่สำคัญ ทำให้ประชาชนต้องพึ่งพารัฐหรือบุคคลภายนอก การพัฒนาชุมชนเน้นขั้นตอนการดำเนินการ เช่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด การตัดสินใจ การวางแผน ลงมือปฏิบัติและการประเมินผลแต่การพัฒนาโดยทั่วไปมุ่งที่ผลสำเร็จของงานเป็นหลัก เป็นต้น ทำให้เห็นทิศทางของการพัฒนาประเทศในอดีตที่ผ่านมาที่ได้นำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1-10 มาเป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศไทย และแผนพัฒนาฯ ได้มีการปรับเปลี่ยนทิศทางพัฒนามาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบันคือ

แผนพัฒนาฉบับที่ 10 โดยมุ่งพัฒนาคนเป็นหลัก และนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และมีความสอดคล้องกับกระบวนการพัฒนาชุมชนที่ทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็งถือว่าเป็นแนวทางที่สำคัญในกระบวนการพัฒนาประเทศ ดังเช่น อาจารย์สัญญา สัตยญาวิวัฒน์ ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนเข้มแข็งไว้โดยสรุป 4 ประการ คือ

1. เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning community) กล่าวคือ การที่ชุมชน (คนในชุมชน) มีการเรียนรู้ และรู้เท่าทันชาวทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมืองรวมทั้งการที่ชุมชนมีการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ
2. เป็นชุมชนที่มีการจัดการตนเอง (community management) ด้วยระบบการบริหาร จัดการในกิจกรรมที่สำคัญ 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดการกระบวนการขององค์กรภายในชุมชน การลงมือปฏิบัติตามแผนงาน และมีการประเมินผล
3. เป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (spirituality) คำกล่าวคือ

ชุมชนมีจิตสำนึก มีจิตวิญญาณ ซึ่งอาจหมายถึง ความรักดี ความรัก ความห่วงหา ความรู้สึก เป็นเจ้าของในชุมชนโดยมีสัจยัตยธรรมร่วมกันในชุมชน 4. เป็นชุมชนที่มีสันติภาพ (peaceful) กล่าวคือ เป็นชุมชนที่มีความสงบสุขและคุณในชุมชนมีจิตใจที่เยือกเย็น มีคุณภาพ และมีคุณธรรม

ดังนั้น แนวทางการปฏิรูปประเทศและการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทุกภาคส่วนของสังคมปัจจุบัน โดยใช้กระบวนการพัฒนาชุมชน และองค์กรชุมชนท้องถิ่นเป็นกลไกและเป็นพลังขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับประชาชนเป็นหลัก ส่งเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) ของกลุ่มองค์กรชุมชน ภาคประชาชนได้ใช้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ให้ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ตลอดจนเชื่อมโยงไปถึงกระบวนการพัฒนาประเทศได้ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และการกำหนดวิสัยทัศน์ในการปฏิรูปและการพัฒนาประเทศโดยอาศัยพลังของชุมชนท้องถิ่นเป็นฐานถือว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาประเทศและทิศทางการปฏิรูปประเทศไทย